

Fecr Yayınları: 611

BELÂĞAT İLMİ VE KUR'AN'IN İ'CÂZI ÜZERİNE ETÜTLER

Prof. Dr. Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör
Doç. Dr. Esra HACİMÜFTÜOĞLU

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2022

ISBN: 978-625-8304-57-2

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

BELÂĞAT İLMİ
VE
KUR'AN'IN İ'CÂZİ
ÜZERİNE ETÜTLER

Prof. Dr. Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU

Ankara 2022

Prof. Dr. Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU

25 Aralık 1944 tarihinde Trabzon ili, Çaykara ilçesi, Karaçam (Yukarı Ogene) beldesinde dünyaya geldi. Babası müftüzâde Hacı Mehmet Efendi ile başlayan dinî tahsil hayatı, meşhûr âlim Hoşşera/Akdoğanlı Hacı Hafız Hasan Râmi Yavuz Efendi'nin rahle-i tedrisine iltihakla devam etti ve teâmül halindeki program ve nüshaları ikmal ederek 1966 yılında “*Dini İlimler*”den icâzet aldı. Trabzon İmam-Hatip Lisesi ve İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) mezun olup 1975 yılında Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'ne (bugünkü İlahiyat Fakültesi) öğretim elemanı olarak intisâb etti.

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde, “*Arap Dili Edatlarının, Fıkhi Mezheplerin Oluşmasındaki Rolü*” adlı çalışmasıyla Yüksek Lisansını; “*Fabruddin er-Râzi'nin Nihâyetü'l-İcâz fî-Dirâyeti'l-İcâz İsimli Eserinin Edisyon Kritisini ve Abdulkâbir el-Cürcânî'nin Belâgat ve İcâz Alanındaki Eserleriyle Mukayesesi*” adlı teziyle de doktorasını tamamladı. Aradaki akademik süreçleri ikmal ederek 2002 tarihinde Profesör oldu.

Başta İcâz ve Belâgat ilimleri olmak üzere; Tefsir İlimleri, Arap Dili ve Edebiyatı, Tevhid İlmi ve Kelâm, Tefsir Metinleri, Kur'an Semantiği, Kur'an Mealleri ve Tercüme Teknikleri gibi lisans ve lisansüstü düzeyde çeşitli dersler okuttu. İslâmî ilimlerle alakalı kitapları, bilimsel dergilerde makaleleri, ulusal ve uluslararası sempozyumlarda tebliğleri, ansiklopedilerde çeşitli maddeleri yayınlandı.

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 37 yıl öğretim üyeliği, Anabilim Dalı ve Bölüm Başkanlıkları, Dekanlık gibi görevler yaptı. YÖK İlahiyat Millî Komitesi ile YÖK İlahiyat Çalışma Grubu üyeliklerinde bulundu. 2013 tarihinden itibaren Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde kadrolu profesör olarak çalışmaya başladı. Aynı yıl fakültenin Dekanlığına atandı ve bu görev emekli olduğu 25.12.2019 tarihine kadar sürdü. Halen fakülte'deki derslerini ve ilmi araştırmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

MUKADDİME-----	7
1. BELÂĞAT EKOLLERİ VE ANADOLU BELÂĞAT ÇALIŞMALARI-----	11
2. KELÂMCILAR İLE İSLÂM FELSEFECİLERİNİN BELÂĞAT VE İ'CÂZ İLİMLERİNİN GELİŞMESİNDE ROLLERİ -----	31
3. BELÂĞAT İLMİNİN GELİŞMESİNE MÜESSİR OLAN KAYNAKLAR-----	79
4. AHMET CEVDET PAŞA'NIN BELÂĞAT-I OSMANİYE'Sİ VE YANKILARI-----	116
5. FAHREDDİN ER-RÂZÎ'NİN BELÂĞAT VE İ'CÂZ TEORİSİ -----	169
6. ŞEYHÜLİSLÂM MÛSÂ KÂZİM EFENDİ'NİN BELÂĞAT YÖNÜ VE İ'CÂZ ANLAYIŞI -----	187
7. BELÂĞAT İLMİ VE KUR'ÂN -----	207

MUKADDİME

Kur'an-ı Kerim'in, gerek lafzı ve gerek manasıyla Allah kelâmı olduğuna kâmil imanla inanan her Müslümanın son hedefi, O'nun hem nazm hem mana cihetiyle haiz olduğu çarpıcı güzellikleri, derin mana ve incelikleri anlamaktır. Hele hele İslâmî ilimler alanında ihtisaslaşmak isteyen herhangi bir araştırmacının 'olmazsa olmaz'ı budur. Bundan dolayıdır ki tarih boyunca Kur'an'ın müfredâtı, garîbleri, mecâzı, kinâye, teşbih ve ta'rizleri, nazm ve üslûbu üzerinde günümüze kadar yapılan ilmî çalışmaların hiçbirinin, başka herhangi bir kutsal metin üzerinde yapılmadığı görülmektedir.

Bir meleke olarak belâğatın uygulandığı müşrik bir topluma tepelerine taş yağarcasına parça parça ayetler inmeye başladı ve Mekke aristokrasisine, şair ve ediplerine "Hepiniz cehalet ve dalalet çukurunda yüzüyorsunuz; tevhide, hak ve hakikate gelin." mesajıyla tümünü sersemleştirdi, Kur'an'ın çarpıcı nazmı karşısında burnu havada şair ve edipler sünepeleştirdi. Tam bir acziyet kompleksiyle Resulullah'a kâhin, mecnun, şair, sahir/sihirbaz dediler... Kur'an-ı Kerim için de öncekilere ait efsaneler, karmakarışık yalancı düşler, eskilerin masallarından ibaret olan böyle bir sözün benzerini istesek biz de getiririz dediler...

Artık saçma sapan bu tür taarruzlara karşı Kur'an-ı Kerim savunmaya geçerek meydan okuyor: Kur'an'ı Muhammed uydurmuş mu diyorsunuz? O zaman nazm ve mana cihetiyle O'na benzer bir söz uydurup getirin bakalım!.. İlk dönemlerde Mekke'de başlayan bu meydan okuma, o güne kadar nazil olan kırk küsur kısa surenin tümüyle olmuştu. Cevap gelme-

yince bari ona benzeyen uyduruk on sure getirin dendi. Yine cevap yok... Mekke'de başlayan ve sık sık tekrarlanan bu meydan okuma Medine'de (el-Bakara 2/23-24) ayetiyle noktalandı:

“Eğer kulunuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an hakkında şüphede iseniz haydi onun benzeri bir sure getirin ve eğer doğru söyleyenler iseniz Allah'tan başka şahitlerinizi/destekçilerinizi çağırın, ispatlayın. Yapamadınız ve hiçbir zaman yapamayacaksınız...”

Bu ayetin dışındaki tüm tehdidî ayetleri Mekki'dir. Aslında Mekki sure ve ayetlerde tehdidî üslubu hâkimdir. Şüphesiz ki Mekki-Medenî tüm ayetler, fesahat ve belâgatın zirvesini oluşturur. Beşerî hiçbir ifade bu seviyeye yükselemez. Ancak belâgat, azamet ve şiddet bakımından Mekki ayetlerin Medenî ayetlere nispetle daha ileri oldukları ifade edilebilir. Kur'an mukteza-i hale göre hitap eder. Mekke'nin muannit, müşrik aristokrasisine, şair ve edibine ancak bu üslûpla hitap edilir.

Kur'an-ı Kerim münkirlerinden sadece şunu istiyor: “Şayet bu kitap Allah kitabı değil de Muhammed'in uydurmasıdır diyorsanız, onun benzeri kısa bir sure getirin, bu dava bitsin!” Hepsî bu kadar!... Şair ve ediplerin kullandıkları alfabe kullanılmış, aşına oldukları cümle dizaynında inşa edilmiştir. Muaraza yapmadılar/yapamadılar; kendileri kolay olanı değil de sonucu belli olmayan tehlikeli bir yolu, savaşı tercih ettiler.

ACABA NEDEN?

İşte bu soru İslam âlimlerini, hicrî II. asrın başlarından itibaren Arap dilinin incelikleri, felsefesi ve edebiyatı, fesahat ve belâgatı üzerinde araştırmaya sevk etti ve özellikle Abbasilerin ilk dönemlerindeki ilmî tartışmalar arasında layık olduğu yeri aldı. Kılı kırk yaran bu âteşin tartışma ve müzakerelerde

Kur'an'ın "mucize"liği üzerinde ittifak edildi. Ancak bu mucizeliğin keyfiyeti üzerinde yapılan tartışmalarda iki temel görüş ortaya çıktı:

a) Kısmen kendi yapısından kaynaklanan mucizeliği varsa da, esas i'cazın ilahi engelle; yani Allah'ın o günkü muhatap, şair ve ediplerin bilgi ve kabiliyetlerini selbederek dumura uğratmakla mucize olduğunu ve bu sebeple benzer getiremediklerini söyleyenler. Nazzam'ın ortaya attığı bu görüş "Sarfecilik" ismiyle bilinir.

b) Mucizeliğin Kur'an'ın kendi yapısından; yani nazmındaki cezâletten, lafzındaki fesâhatten, üslûbundaki bedâ'etten ve beyânındaki berâ'etten kaynaklandığını ileri sürenler.

Birinci şıkkı teşkil eden sarfeciler, denebilir ki, ikinci şıktaki yer alan ediplerin, müfessir ve muhaddislerin, kelimacılar ile felsefecilerin harekete geçmelerini tahrik etmiş ve bu sayede gerek belâğat ve gerekse i'câz alanında muhteşem ve muhalled telifler ortaya çıkmıştır. Yazılı metin olması cihetiyle kıyamete kadar yaşaması mukadder olan "Kur'an Mucizesi" üzerindeki çalışmalar sürüp gidecektir. Tarafımca yapılan ve daha önce muhtelif dergilerde yayımlanan mütevazı araştırmalarım bu düşünceyle yapılmıştır. Rabbim bu araştırmaları birer küçük halka olarak eslâfın o muhteşem çalışmalarına ilhak eylesin.

İşbu araştırmaların bir kısmının bir araya getirilip yeniden basılması ve okuyucuların ıttıla'ına sunulması tarafımızca faydalı görülmüştür. Editörlük külfetini üstlenen Doç. Dr. Esra Hacımüftüoğlu'na başarılarının daim olmasını Yüce Allah'tan niyaz ederim.

11.11.2022

Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU